

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

Розкрито економічний зміст державної підтримки розвитку підприємництва через ґрунтовний розгляд основних її складових: методів, інструментів, форм та напрямів здійснення державної підтримки. Проаналізовано існуючі погляди щодо визначення методів, за допомогою яких реалізується державна підтримка розвитку підприємництва, а також визначено сутність основних методів державної підтримки розвитку підприємництва в ієрархічній послідовності. Розглянуто класифікацію інструментів державної підтримки та узагальнено класифікацію форм державної підтримки розвитку підприємництва. Виокремлено основні напрямки здійснення державної підтримки розвитку підприємництва

Постановка проблеми. Державна підтримка розвитку українського підприємництва в умовах сьогодення отримала значне розповсюдження. Але для більш повного розуміння такого явища необхідно усвідомити його економічний зміст, що і зумовило напрямом дослідження, результати якого відображено в даній статті.

Метою дослідження є уточнення і обґрунтування економічного змісту державної підтримки розвитку підприємництва. Задля виконання поставленої мети, в межах даного дослідження поставлено наступні завдання:

- уточнити та обґрунтувати економічний зміст державної підтримки розвитку підприємництва;
- окреслити складові державної підтримки розвитку підприємництва;
- розкрити сутність та зміст методів, інструментів, форм та напрямів здійснення державної підтримки розвитку підприємництва;
- визначити взаємозв'язок між основними складовими державної підтримки розвитку підприємництва.

Стан вивчення проблеми. Слід зазначити, що на сьогодні існує певна теоретична плутанина в деяких поняттях, пов'язаних з економічним змістом державної підтримки. Так, деякі автори визначають певні методи державної підтримки розвитку підприємництва, які іншими вченими відносяться до інструментів і так далі. Така неоднозначність в трактуванні окреслених складових негативно впливає на загальний стан державної підтримки. Саме тому, в межах даного дослідження, необхідно зробити спробу розмежувати такі поняття та визначитись, що саме відноситься до окремих складових державної підтримки розвитку підприємництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури показав, що на сьогодні багато вчених займається розв'язанням окресленої вище тематики: Азьмук Н.А. [1], Бережницька У. [2], Бугаєнко Н. [3], Булана О. [4], Буряк П.Ю. [5], Бутенко А.І., Сараєва А.М. [6], Воротіна Л.І. [7], Єрошкіна О.О. [8], Калашнік С.В. [9], Колісник Г.М. [10], Комарницький І., Офік М. [11], Корнух О. [12], Кудряшов В.П. [13], Мазур О.С. [14], Смовженко Т.С. [15], Соколова Л.В., Манакова О.В. [16], Сухорукова Т. [17], Ткачук О.М. [18], Узунов В.М. [19], Шкварчук Л.О. [20], Шнипко О.С. [21], Яценко Л.Д., Цихан Т.В. [22] та інші.

Викладення основного матеріалу. Економічний зміст державної підтримки розвитку підприємництва має бути розкритий через ґрунтовний розгляд основних складових такої підтримки, до яких слід віднести: методи, інструменти, форми та напрями здійснення державної підтримки розвитку підприємництва.

Методи державної підтримки – прями та опосередковані способи впливу органів державного управління на поведінку суб'єктів підприємництва задля забезпечення відповідних умов їх функціонування.

Для нормального функціонування підприємництва мають бути забезпечені такі основні умови:

- стабільна національна грошово-кредитна система;
- пільгова системи оподаткування;
- активно діюча система інфраструктурної підтримки підприємницької діяльності;
- державна фінансова та матеріально-технічна підтримка підприємництва;
- ефективний захист інтелектуальної власності;
- спрощена процедура регулювання підприємницької діяльності з боку державних органів;
- правовий захист підприємництва;
- формування в суспільстві привабливого іміджу підприємництва.

Державна підприємницька політика має включати такі складові:

- державне регулювання тих процесів, що відбуваються в підприємницькому середовищі та є формотворчими його факторами (політика роздержавлення та приватизації, антимонопольна політика; інститут банкрутства суб'єктів підприємництва тощо;
- державну систему підтримки підприємництва.

Аналіз зазначених методів також вказує на певну структурованість як державної підтримки загалом, так й державної підтримки розвитку підприємництва зокрема.

В цілому ж багатогранність та множинність методів, за допомогою яких реалізуються державна підтримка розвитку підприємництва, визначається кількістю різнопланових робіт різних дослідників, що відбито у даних табл. 1 (укладено автором).

Таблиця 1 Порівняльний аналіз найбільш поширених поглядів щодо визначення методів, за допомогою яких реалізуються державна підтримка розвитку підприємництва

Автор	Основні методи, за допомогою яких реалізуються державна підтримка розвитку підприємництва					
	Гарантування кредитів	Пільгове оподаткування	Інноваційна політика	Зовнішня інвестиційна підтримка	Спрощене оподаткування	Нетрадиційні джерела кредитування
Мазур О.С. [14]	+					+
Ткачук О.М. [18]						+
Смовженко Т.С. [15]		+			+	
Узунов В.М. [19]			+			+
Колісник Г.М. [10]	+	+	+	+	+	

Як видно з даних табл. 1 найбільший інтерес викликають фінансові методи державної підтримки. Така увага до цих методів пов'язана з тим, що саме фінансові важелі у підсумку визначають дієвість та ефективність державної підтримки. Це ж дозволяє говорити й про значимість фінансової складової в державній підтримці розвитку підприємництва.

Отже відповідно до відміченого можна говорити, що погляди на виокремлення методів, за допомогою яких здійснюється державна підтримка розвитку підприємництва існує безліч.

На нашу думку, всі вони мають сенс та повинні використовуватись в процесі здійснення державної підтримки розвитку підприємництва в Україні.

З метою більш ґрунтовного їх розуміння виникає потреба в побудові їх певної ієрархії (рис. 1).

Рис. 1. Ієрархія методів, за допомогою яких здійснюється державна підтримка розвитку підприємництва (побудовано автором)

Так, на нашу думку, основним методом, що повинен мати місце в системі державної підтримки розвитку підприємництва, все ж таки, повинен виступати належний інвестиційний вплив на окремих суб'єктах підприємництва. Грунтовність такого зауваження будується, перш за все, на тому, що активізація інвестиційної діяльності підприємництва, зростання обсягів інвестицій з усіх джерел та їх ефективне використання є першочерговою умовою економічного зростання.

Інвестиційна підтримка розвитку підприємництва базується на інтеграції, яка має різну глибину переплітання функціональних сфер малого та великого підприємництва: у виробництва – це субпідряд, у виробничо-збутовій діяльності – франчайзинг, у виробничо-фінансовій – лізинг, у інноваційній – венчурне фінансування.

Не менш важливим методом є гарантування кредитів. Надання підприємницьким структурам державних гарантій в Україні значно збільшить кількість програм і проектів, на які вони братимуть позики в банках.

Обсяг кредитів, що надаються, зросте та набагато збільшить суми, які відволікаються держбюджетом для прямого фінансування. Якщо взяти до уваги, те, що за правилами гарантії надаються лише на частину кредитної суми, то сума кредитування зросте ще більше.

Одним з найпоширеніших, за думкою багатьох вчених, є метод пільгового оподаткування.

Скорочення податкових пільг, що відбувається останнім часом значно послабили ділову активність у сфері підприємництва.

З економічної точки зору надання пільг є методом державної підтримки, що зосереджений на економічному і соціальному розвитку. Можна стверджувати, що виплата допомоги у зв'язку з безробіттям, а також дотації збитковим підприємствам можуть бути значно більшими, ніж втрати бюджету у зв'язку з наданням податкових пільг. До позитивних сторін пільгового оподаткування належить ще й те, що господарські структури, одержавши пільги, можуть зміцнити своє фінансове становище, оновлювати виробництво, підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції. Податкові пільги мають бути спрямовані на подолання спаду виробництва, стимулювання пріоритетних сфер діяльності і структурних зрушень, сприяти стабілізації економіки. При цьому, головним завданням реформування податкової політики повинна стати переорієнтація податкової системи із суто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання.

Такий метод державної підтримки як спрощене оподаткування на сьогодні має також достатньо вагоме значення через дискусійні моменти Податкового кодексу України. Втім, незважаючи на зроблене зауваження, на нашу думку, недоречно розділяти ці два методи (пільгове та спрощене оподаткування) через те, що вони являють єдину систему ефективної системи оподаткування підприємництва.

Важливим методом окрім перелічених є метод державної підтримки, який полягає в розробленні інноваційної політики держави. Головною ланкою інноваційної стратегії держави є об'єктивне визначення пріоритетів у галузі наукової та науково-технічної діяльності, яке б відповідало її стратегічним цілям. Важлива роль держави в моделі інноваційного розвитку полягає у розробці та реалізації системи державного стимулювання і підтримки нововведень. Уряди багатьох держав створюють сприятливе для появи інновацій внутрішнє і зовнішнє середовище, підтримують усі види інновацій, нові організаційні структури і економічні механізми, реалізують програми розвитку окремих технологій на підставі інноваційних моделей. До того ж, державна підтримка розвитку підприємства передбачає застосування інструментів бюджетної, податкової, грошово-кредитної та інших напрямів політики. Стосовно цього зауваження в науковій літературі майже відсутні дискусії, а інструменти державної підтримки практично не розглядають ані в працях вчених, а ні в діючому законодавстві.

Інструменти державної підтримки – це акти нормативно-правового або директивного характеру, які регулюють окремі аспекти державної підтримки розвитку підприємництва.

Класифікація інструментів державної інноваційної політики може здійснюватися на основі підходу "попит – пропозиція". Суть його полягає в тому, що держава здійснює вплив через стимулювання попиту на інноваційні продукти, пропозицію таких продуктів, інструменти створення сприятливого інституційно-правового середовища для підприємств – інноваторів.

Інструменти регулювання попиту. Це укладені центральними або регіональними органами державного управління договори із суб'єктами інноваційної діяльності щодо розроблення й виробництва інноваційних продуктів, технологій та послуг.

Інструменти регулювання пропозиції. Дії, спрямовані на забезпечення інноваторів фінансовою та технічною допомогою, в тому числі створення інноваційної інфраструктури: надання інноваторам грантів, позик, субсидій, гарантованих кредитів, дослідницьких податкових кредитів; забезпечення дослідників та інженерів відповідним обладнанням і приладами, приміщеннями та сервісом; створення державних інституцій для поєднання науки й виробництва різних форм власності, наприклад шляхом створення та сприяння розвитку технопарків, виставок, ярмарок тощо.

Інструменти створення сприятливого середовища для інноваційного процесу. До них відносять передусім податкові пільги, пільгове кредитування і субсидування; страхування і гарантування, надання прав на прискорену амортизацію устаткування; розвиток державою патентного права, правничих засад виробництва та споживання якісної продукції – системи стандартизації і сертифікації виробництв та окремих видів продукції; регулювання монополічних підприємств і видів діяльності, дозвіл тимчасової монополії інноватора. Це створення сприятливих умов для міжнародної комерційної діяльності. Йдеться про торговельні угоди, зовнішньоекономічні тарифи, режими валютного регулювання, відстоювання прав та інтересів вітчизняних інноваторів у міжнародній кооперації праці та захист у випадках недозволеної чи несумлінної конкуренції. Це також розвиток і підтримка системи освіти в країні (повне або часткове фінансування закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів вузькопрофільного тренінгу та менеджменту), створення умов для особистісного розвитку людини, соціальне страхування, охорона здоров'я, довілля тощо.

Застосовуючи ці інструменти, держава може уповільнювати або прискорювати темпи інноваційного процесу, підвищувати або знижувати ефективність інноваційної діяльності. Важливо визначити оптимальне співвідношення між ними, щоб уникнути "ручного" управління інноваційними процесами і сформувати ефективний економічний механізм їх стимулювання.

Форми державної підтримки розвитку підприємства, в свою чергу, обумовлює в межах даного дослідження розглянути класифікацію форм державної підтримки розвитку підприємства.

Одне із традиційних об'єктів класифікації - характер впливу держави на діяльність підприємств, в залежності від якого виділяють два види цього впливу: прямий і непрямий. До прямого впливу можна віднести, наприклад, безпосереднє введення податкових пільг для підприємств, виділення бюджетних коштів для пільгового фінансування їх перспективних інвестиційних проектів, надання у безоплатне користування або оренду підприємствам державного майна тощо.

Непряма підтримка підприємства здійснюється державою опосередковано, тобто через стимулювання великих і середніх корпорацій, банків, страхових компаній, громадських організацій, а також залучення елементів інфраструктури підприємства, які забезпечують загальні умови його розвитку (навчальних центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків, лізингових, консалтингових, аудиторських, юридичних фірм). До непрямого виду можуть

віднести такі форми підтримки, як виділення субвенцій і дотацій регіонам і муніципальним утворенням у якості преміювання за високий рівень розвитку підприємництва.

Друге класифікаційне обґрунтування – функціональний напрям державної підтримки. Тут можна виділити три види підтримки: організаційно-структурну; фінансово-податкову; майнову.

Перший із перерахованих видів підтримки охоплює форми, зв'язані з регламентуванням діяльності малих підприємств, а також із створенням різних структур, що надають послуги малому бізнесу. До фінансово-податкового виду підтримки відносяться різні форми прямого і непрямого фінансування і застосування податкових важелів для стимулювання розвитку підприємництва. Майновий вид державної підтримки розвитку підприємництва передбачає активне залучення в цей процес державної і муніципальної власності (до того ж не лише матеріальної, але й інтелектуальної); наприклад, впровадження на підприємствах нових технологій, проведення лізингових операцій, застосування гарантійних механізмів із використанням державного майна.

Комбінування першої і другої класифікації дає змогу виділити шість конкретних груп, які об'єднують форми державної підтримки розвитку підприємництва (табл. 2).

Таблиця 2 Узагальнена класифікація форм державної підтримки розвитку підприємництва (узагальнено автором)

Прямі методи	Непрямі методи
Організаційно-структурна підтримка	
Спрощений порядок реєстрації: – вилучення мінімальної плати за ліцензування діяльності і сертифікацію продукції; – упорядкування системи контролю і перевірок малих підприємств, а також захист прав підприємців від чиновничого рекету; – забезпечення соціальної безпеки (боротьба з кримінальним рекетом)	Стимулювання зв'язків між великими і малими фірмами на засадах франчайзингу, субпідряду та лізингу (нормативно-правове забезпечення, державне замовлення для великих фірм з обов'язковим залученням малих тощо). Інформаційно-маркетингове забезпечення (центри по вивченню внутрішнього і зовнішнього ринків, організація ярмарок, виставок-продаж тощо). Розгортання консалтингу (податкового, економічного, юридичного тощо) і аудиту. Навчання і перепідготовка кадрів. Пропагандистська підтримка (створення позитивного образу підприємця через засоби масової інформації тощо). Організація роботи із зарубіжними донорськими структурами (МОТ, ЕБРР тощо)
Фінансово-податкова підтримка	
За діяння спрощеного порядку подання фінансової звітності і ведення бухгалтерського обліку. Дозвіл на використання прискореної амортизації. Уведення спеціального (пільгового) режиму оподаткування. Пільгове кредитування високоефективних інвестиційних проектів, зв'язаних з державними (регіональними, місцевими) інтересами. Забезпечення державним замовленням. Застосування пільгових митних тарифів та інші форми митної підтримки	Стимулювання банків і страхових компаній до кредитування і страхування малих підприємств. Надання додаткових субвенцій і дотацій регіонам і муніципальним утворенням в якості заохочення за високий рівень розвитку малого підприємництва.
Майнова підтримка	
Встановлення пільгових умов надання в оренду приміщень і обладнання, що перебуває у державній власності, а також формування державних лізингових компаній. Науково-технічна підтримка	Надання пільг лізинговим компаніям, які працюють з малими підприємствами. Забезпечення гарантій по кредитах за рахунок державного майна

В межах окреслених форм державної підтримки можна виокремити основні напрями її здійснення:

1) формування інфраструктури державної підтримки і розвитку підприємництва, організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів підприємництва;

2) встановлення системи пільг для суб'єктів підприємництва;

3) запровадження спрощеної системи оподаткування бухгалтерського обліку та звітності;

4) фінансово-кредитна підтримка підприємництва;

5) залучення суб'єктів підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення поставки продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб.

Виходячи ж з того, що державна підтримка розвитку підприємництва складається з багатьох складових, необхідно подати їх взаємозв'язок, виходячи з наведеного вище економічного змісту цього багатогранного поняття (рис. 2).

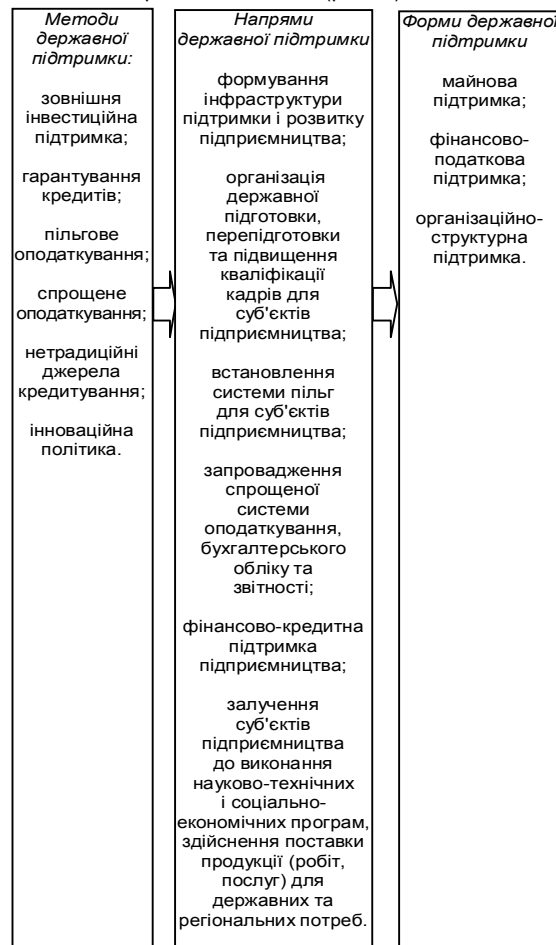

Рис. 2. Узагальнення подання основних складових державної підтримки розвитку підприємництва (авторське бачення)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, економічний зміст державної підтримки полягає в розробці та реалізації системи державних програм науково-технічного, ресурсного, фінансового, консультативного, кадрового та іншого сприяння розвитку підприємництва завдяки застосуванню всього існуючого розмаїття напрямів, методів, іструментів та форм.

Наукова новизна даної статті полягає в уточненні і обґрунтуванні економічного змісту державної підтримки розвитку підприємництва. При цьому як напрямок подальших досліджень слід

зазначити необхідність більш детального розгляду економічного змісту досліджуваного питання з урахуванням післяприватизаційних умов розвитку українського підприємництва.

Список використаної літератури:

1. Азьмук Н.А. Система державної підтримки малого підприємництва // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса: Одеський державний економічний університет. – 2006. – Вип.23. – С. 145-148.
2. Бережницька У. Теоретико-методологічні основи державної підтримки малого підприємництва // Науково-практичний журнал. Вісник КНТЕУ. – 2007. – № 5. – С. 5-9.
3. Бугаєнко Н. Особливості державної підтримки національного виробництва в умовах економічної кризи // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 4. – С. 24-31.
4. Булана О. Тенденції зміни підходів до державної підтримки економіки у країнах Європи та уроки для України // Світ фінансів. – 2009. – № 2(19). – С. 149-154.
5. Буряк П.Ю. Державна підтримка інтеграційних процесів // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 63-68.
6. Бутенко А.І., Сараєва А.М. Концептуальні засади ефективності інституціонального забезпечення підтримки промислового підприємництва: монографія. – Одеса: ВМВ, 2008. – 117 с.
7. Воротина Л.І. Роль державної підтримки малого підприємництва в державотворенні в Україні / Н.І. Зверяков // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2006. – Вип.23. – С. 149-151.
8. Єрошкіна О.О. Механізм державної підтримки регіонального розвитку депресивних територій // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. – 2009. – № 3. – С. 37-41.
9. Калашнік С.В. Удосконалення державної підтримки діяльності холдингів // Економіка та держава. – 2008. – № 9. – С. 59-61.
10. Колісни Г.М. Фінансово-економічні методи державної і недержавної підтримки розвитку підприємництва та їх ефективність // Вісник Львівської державної фінансової академії: збірник наукових статей. Економічні науки / Львів: Львівська державна фінансова академія. – 2005. – С. 13-21.
11. Комарницький І., Офік М. Програма заходів щодо державного сприяння розвитку малого та середнього підприємництва // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 59-66.
12. Корнух О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні: сутність, форми та напрями // Економіка і держава. – 2008. – № 7. – С. 82-84.
13. Кудряшов В.П. Державна підтримка економічного зростання в Україні // Фінанси України. – 2008. – № 9. – С. 42-53.
14. Мазур О.Є. Напрями фінансової підтримки малого бізнесу / О.Є. Мазур // Фінанси України. – 2001. – № 4. – С. 51-55.
15. Сможенко Т.С. Форми фінансової підтримки підприємництва // Значення і проблеми зовнішньоекономічних відносин у державах, що трансформуються, з огляду на прямі іноземні інвестиції: 36. матеріалів Другої міжнародної конференції. – 1999. – С. 56-62.
16. Соколова Л.В., Манакова О.В. Механізм державної підтримки розвитку малого бізнесу в Україні // Вісник МСУ. – 2006. – т. IX, № 2. – С. 14-17.
17. Сухорукова Т. Державна підтримка великого бізнесу // Економіка України. – січень 2003. – № 1. – С. 47-51.
18. Ткачук О.М. Державна підтримка малого бізнесу – міф чи реальність? // Вісник БДТУ. – 2009. – № 12 (4). – С. 11-17.
19. Узунов В.М. Фінансові аспекти розвитку підприємництва в Україні / В.М. Узунов // Фінанси України. – 2008. – С. 56-63.
20. Шкварчу Л.О. Оцінка впливу приватизаційних процесів на стан економіки // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2008. – № 6. – С. 45-49.
21. Шнипко О. С. Державна підтримка вітчизняного виробника як засіб забезпечення його конкурентоспроможності // Фінанси України. – № 11. – 2008. – С. 34-39.
22. Яценко Л.Д., Цихан Т.В. Основні напрями удосконалення фінансових механізмів державної підтримки інноваційного розвитку // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3). – С. 113-118.

ФЕДОСЄЄНКО Інна Геннадіївна – аспірант кафедри економіки та оцінки майна підприємств Харківського національного економічного університету.

Наукові інтереси:

- державне регулювання,
- державна підтримка розвитку підприємництва.